

Орленко Ірина Миколаївна (Одеса) – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ СТАНУ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ІНСТИТУЦІЙНОГО ДОГЛЯДУ

Для соціально-економічної ситуації в нашій країні характерно збільшення економічного кризису, високий рівень інфляції і збідніння населення. Очевидно, що такі тенденції призводять до збільшення кількості сімей і дітей в важких життєвих обставинах і збільшення кількості дітей «групи ризику», депривованих дітей і соціально-дезадаптованих сімей.

Чрезвычайно важною дослідницькою задачею є вивчення факторів, що впливають на становлення особистості.

Особливий інтерес викликає спроба розглянути наслідки прямої і опосередкованої депривації (ізоляції) дитини від сім'ї. В зв'язі з цим слід звернути увагу на той механізм соціалізації, який притаманний лише сім'ї і не спостерігається в дії всіх інших агентів соціалізації.

Розглянемо роль основних факторів соціалізації в процесі розвитку особистості. З цією метою ми опиралися на результати соціологічного глибокого дослідження системи захисту дітей в Україні, проведеного протягом 2015-2016 року організацією *Hope and homes for Children* Київським міжнародним інститутом соціології «Аудит системи захисту дітей». В результаті проведеного дослідження було виявлено комплекс проблем законодавчого, організаційного і світоглядного характеру, які призводять не тільки до порушення прав дітей, але і до проблем їх подальшої соціалізації.

Аналіз даного дослідження окреслює ряд проблем, з якими стикаються випускники інтернатних закладів. Одні з розглянутих нами є соціально-середовищною, побутова адаптація і сімейна соціалізація. Соціально-середовищною адаптацією – це процес пристосування до оточуючого середовища за допомогою використання допоміжних пристроїв. Соціально-середовищною адаптацією передбачається організація соціально і психологічно оздоровчої середовища з використанням доступу до різних спортивних, дозорових, рекреаційних споруд. Найважливішим адаптуючим об'єктом соціально-середовищною адаптації є сім'я, яка створює (або не створює) умови, що дозволяють людині відчувати себе захищеною від негативного впливу зовнішнього середовища, чого позбавлені діти в інституційній системі. Характер взаємовідносин між особистостями в сім'ї створює передумови для соціальної адаптації або дезадаптації людини. Сім'я як соціально-психологічна цілісність надає соціалізуючий вплив на особистість за допомогою нормативного і інформаційного впливу. Чим єдиніше сім'я, тим ефективніше нормативний вплив. Єдиність, про яку йдеться тут, передбачає ціннісне єдинство, наявність фамілізму, пріоритету сім'ї, підпорядкування інтересів індивіда сімейним нормам. Сімейна соціалізація розуміється двома способами: як, з одного боку, підготовка до майбутніх сімейних ролей і, з іншого боку, – як вплив, який надає сім'я на формування соціально компетентної, зрілої особистості.

Соціалізація – це процес набуття прийнятих в суспільстві і його підсистемах цінностей і норм. В широкому сенсі слова соціалізація може тривати всю життя. В вузькому сенсі – обмежується періодом дорослість

личности до совершеннолетия.

Нормативные влияния вообще и семейные в частности действуют с помощью норм-образцов, моделей поведения, знание которых позволяет каждый раз не искать заново решений в стандартных ситуациях, а вести себя как бы автоматически, в соответствии с принятыми в данной социокультурной среде и усвоенными личностью шаблонами. Семейные ритуалы в наибольшей степени связаны с нормами-образцами, поскольку степень стандартизованности, повторяемости ситуаций повседневной семейной жизни чрезвычайно высока.

Как показали результаты исследования, у выпускников интернатных учреждений отсутствует умение адаптироваться в бытовых условиях. Бытовая адаптация рассматривается как процесс приспособления человека к бытовым и жилищным условиям. Наличие комфортных условий жизнедеятельности и вспомогательных средств является необходимой предпосылкой для социальной адаптации.

Последствиями и основой социальной дезадаптации выпускников интернатных учреждений так же является несформированность эмоциональной привязанности, влияющая на способность ребенка строить отношения на протяжении жизни, привлечение внимания, которое проявляется в агрессивном поведении или специальном нанесении себе травмы, асоциальное поведение, проблемы социальной компетентности, игр и взаимоотношений со сверстниками.

Особенно негативные последствия институционального воспитания проявляются для младенцев и детей до 3-х лет. Выводы исследователей Гарвардского университета говорят о том, что регулярное взаимодействие ребенка со взрослым непосредственно влияет на формирование социальных предпочтений (симпатии, длительных отношений, внимание к другому, заботливость, способность любить), а отсутствие связи со значимым взрослым – причина эмоционального и физического стресса для ребенка, разрушает его чувство безопасности. На 1.09.2015, в Украине в 38 домах ребенка находилось 2790 детей от рождения до 5 лет. 75% проживают в учреждении от 1 до 5 лет. Имеют нарушения развития и здоровья- 90% детей, из них 49% психоневрологические.

Исследование показало, что интернатная система является неблагоприятной средой для развития и социализации детей, не дает возможности раскрыть личностный потенциал. Большинство детей, по результатам исследования находятся там по причине бедности, тяжелых жизненных обстоятельств и социальной незащищенности семей. В исследовании участвовали 663 интернатные учреждения и 136 учреждений других типов (приюты, центры социально-психологической реабилитации, социальные общежития). Количественные данные были собраны из 24 областей Украины и города Киева. Была проведена экспертная оценка состояния и функционирования системы защиты детей в трех районах - проведены глубинные интервью с начальниками службы по делам детей, директором ЦСССДМ, начальником отдела образования, руководителем местной ПМПК, руководителем районного учреждения охраны здоровья (19 человек). По информации предоставленной руководителями учреждений, на 1.09.2015 г., в интернатных учреждениях всех типов находилось 99 915 детей, из них 9 291 (9,3%) имеют статус сироты или лишенных родительской опеки. Остальные 90 624 ребенка формально устроены в интернатные учреждения родителями или лицами, их заменяющими.

Устройства значительной части детей в интернаты можно было бы избежать при условии развитой инфраструктуры услуг для поддержки детей и семей. Предоставление таких услуг и экономически и социально эффективнее, по сравнению с существующей интернатной системой. Надо отметить, что обеспеченность специалистами системы защиты детей, социальной работы и на районном уровне, по месту жительства детей очень низкая и недостаточная для

предоставления поддержки детям и семьям. Одним из выводов проведенного исследования для преодоления негативных тенденций на национальном уровне, была необходимость проведения реформы системы защиты детей, создание механизмов перераспределения финансирования интернатов на функционирование социальных услуг детей и семей. Сегодня, на выполнение решения Национальной Рады Реформ, началась работа над Законом Украины относительно усовершенствования системы защиты детей, реализации их права на проживание в семье в условиях безопасности и благополучия, получение качественного образования и социальных услуг по месту жительства и реформирование системы институционального воспитания детей. Национальная стратегия реформирования системы догляду подготовила план мероприятий реализации первого этапа реформ.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ілюзія захисту. Аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження системи захисту дітей в Україні / Home and homes for Children 2016, 95 с.
2. Андреевкова Н. Роль семьи на разных этапах социализации индивида // Динамика изменения положения женщины и семья /Н. Андреевкова. –М., 1972.. <http://exam-ans.ru/kultura/6165/index.html>